

«Русского Мира», практична реалізація якого означає створення новітньої російської імперії і становить пряму загрозу існуванню молодій українській державі.

Література:

1. Енциклопедія українознавства. У 10-х томах. / Головний редактор Володимир Кубійович. – Париж; Нью-Йорк: Молоде життя, 1954–1989.
2. Крупницький Б. Теорія III Риму і шляхи російської історіографії. Мюнхен, 1952.
3. Мірчук І. Історично-ідеологічні основи теорії III Риму. Мюнхен, 1952.
4. Оглоблин О. Московська теорія III Риму в XVI – XVII ст. Мюнхен, 1951.
5. Полонська-Василенк Н. Теорія III Риму в Росії протягом XVIII та XIX ст. Мюнхен, 1952.

АНТИРАДЯНСЬКІ ПІДПІЛЬНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У 1944–1953 РР.

Старжець В. І.

*кандидат історичних наук,
асистент кафедри історії*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Процеси утвердження тоталітарної держави неминуче призводять до встановлення у всіх сферах суспільного життя однотипності ідей та поглядів, стандартизації мислення. Не стали винятком вищі навчальні заклади Західної України у повоєнний період, чия діяльність була надмірно політизованою. Передо викладачами і студентами партійне керівництво ставил завдання пріоритетності ідейно-виховної роботи, застосовувався широкий спектр засобів для контролю та перевиховання суспільства. Однак, значна частина студентської молоді виступала проти комуністичної влади та її політики, підтримувала та пропагувала ідею самостійності України, яку обстоювала ОУН.

Поширеним явищем післявоєнного студентського життя стали як одиночні вияви непокори, так і поява молодіжних підпільних організацій націоналістичного характеру. Част такі осередки виникали стихійно,

не мали зв'язків з ОУН, хоча і поділяли їх погляди, вивчаючи націоналістичну літературу. Студентські організації виникали в багатьох вищих навчальних закладах Західної України. Активна позиція та демонстрація їх учасниками несприйняття існуючого ладу, розцінювалися як серйозна загроза для системи. Ініціаторами створення таємних гуртків та організацій були, як правило, студенти ВНЗ, училищ, технікумів, школярі старших класів віком від 16 до 20 років, хоча траплялись і молодші [8, с. 332]. Переважн вони об'єднувалися у групи від 3 до 10 осіб, зрідка такі організації налічували більше учасників. Подекуди ці організації нагадували напівгру, пов'язану із таємною діяльністю, хоча були й такі, що відверт виступали проти існуючого режиму та хотіли його знищення.

На історичному факультеті Львівського педагогічного інституту в 1944 р. бул виявлен і викрит підпільну молодіжну націоналістичну організацію, яка налічувала 12 осіб. Очільник групи Петр Васьків писав патріотичні вірші, спільн із однокурсником Степаном Роханським виготовляв листівки антирадянського змісту, які розповсюджували у Львові. Не маючи прямих контактів з українським підпіллям та необхідної літератури, студенти знайшли оригінальний спосіб вирішення проблеми відсутності агітаційних матеріалів. Для виготовлення власних листівок вони використовували радянські пропагандистські звернення до молоді. Після певної переробки комуністичні листівки нували про-українського змісту. Студенти використовували друкарську машинку Володимира Бідненка, однокурсника П. Васьківа, вихідця зі Східної України. В. Бідненк не виявляв особливого інтересу до роботи групи, але, як виявилось, завжди переглядав викинуті до смітника копії. Саме він і повідомив міліцію про антирадянську діяльність однокурсників. За рішенням суду П. Васьківа і С. Роханського звинуватили у державній зраді та засудили до 10 років ВТТ [3, с. 98–99].

Подібні організації студентської молоді виникали також у Дрогобицькому учительському інституті. 15 жовтня 1951 р. спецслужби завели агентурну справу «Пігмеї» на групу студентів Дрогобицького учительського інституту. Організація нараховувала шість осіб, керівниками яких виступали Яків Баглай, Йосиф Бонецький та Дмитр Зелений. Студентська організація займалась типовими справами: читала націоналістичну літературу, піддавала критиці ідеологізацію навчального процесу, не сприймала комсомол та колгоспну систему. Я. Баглай у розмові з друзями говорив: «Я довг буду пам'ятати і мститися більшовикам за всі їх переслідування, яким піддавався тривалий час, за свого заарештованого брата і ще за дещо я не можу пробачити» [5, с. 307]. Після суду більшість заарештованих студентів отримали по 10 років торів.

На закритому партійному зібранні Луцького учительського інституту 16 жовтня 1947 р., звідувач відділом шкіл Волинського обкому партії

М. Репета заявляв, що вороги радянської влади та їх прибічники з числа студентів та викладачів намагаються створювати у вищі націоналістичні організації. Відтак, керівництву інституту ставилося завдання: «викрити викладачів і студентів, які заважають посиленню нашої комуністичної ідеології, зміцненню соціалістичної держави і побудові комунізму» [4, арк. 5]. На цьому ж засіданні засудили (так звані «суди честі» товариські суди були нормою тог часу) поведінку групи студентів історичного факультету, очолювану другокурсником, у минулому фронтовиком Кириченком, яка, на думку керівництва, надто активно захищала українську мову.

Підпільна молодіжна організація студентів Рівненського учительського інституту та учнів старших класів Межиріцької школи Острозького району була викрита слідчими місцевого УМДБ у грудні 1949 р. За матеріалами трьохтомної справи проходив дванадцять осіб. Керівниками молодіжної організації слідчі називали В. Бойка, В. Кудрю та В. Борболя, двоє перших були студентами першого курсу Рівненського учительського інституту [2, арк. 49].

Слідчі звинувачували Василя Бойка та Василя Кудрю у тому, що вони займались підпільною діяльністю з часу, коли були учнями Межиріцької школи. В. Бойка звинуватили у належності до «Юнаків», у контактах з підпіллям, зокрема з провідником Гошанського районного проводу ОУН – А. Дубовцем (псевдо «Муха»). За вказівками останнього, учень поширював листівки, агітував не вступати до комсомолу, збирав інформацію про ставлення сільської інтелігенції до ОУН [1, арк. 6].

У Львівській політехніці діяла підпільна організація «Промінь», організаторами якої були студенти, уродженці с. Іване Пусте Борщівського району Тернопільської області. ДО групи входив шість членів: В. Бучковський, В. Чубей, В. Ксеньчук, З. Мишко, Я. Будзанівський. Очоловав групу В. Бучковський («Данилишин»), який в 1951 р. налагодив зв'язок із націоналістичним підпіллям. Студенти розповсюджували та власноруч виготовляли листівки: «Гімн поневолених народів», «Колгоспники», «Гімн Совітського союзу», «Українська молодь», «Воля народам», «Студенти українці». На момент арешту 9-23 квітня 1952 р. група нараховувала 8 осіб. При першому допиті організатору групи поламали обидві ноги, завдали важкої травми хребта. Після відкритого показового суду, рішенням ВТ військ МДБ Львівської області від 15-17 липня 1952 р. учасників організації бул засуджен за ст. 54-1а на терміні від 10 до 25 років [7, с. 80].

Для боротьби проти діяльності ОУН із залучення молоді до націоналістичних організацій, на повну потужність працювала комуністична пропагандистська машина, застосовувались постійні перевірки, встановлювався контроль за викладачами та студентами західно-українських вишів, застосовувалися заходи репресивного характеру.

Лише впродовж 1948 р. та першої половини 1949 р. МДБ УРСР ліквідован 575 молодіжних організацій та націоналістичних груп, в тому числі у західних областях – 561, а у східних – 14. За цей же час бул заарештован 6 593 учасників організацій віком до 25 років, з них 6 405 у західних областях та 188 – у східних [6, с. 102]. Згодом після встановлення всеохоплюючого ідеологічного та силового контролю за вищою школою, студентський опір йде на спадо і глибоко конспірацію.

Таким чином, студентств Західної України у післявоєнний періодо зіткнулось із цілеспрямованою державною політикою тотального ідеологічного контролю надо суспільством. Під особливий наглядю потрапили студенти, адже саме вони, як майбутні фахівці, мали стати опорою більшовиків у цьому регіоні. Радянська пропаганда, помножена на терор та переслідування, викликала спротив найбільш свідомої та активної частини західноукраїнської молоді. Основні методи діяльності національно свідомого студентства у 1944–1953 рр. варіювались від індивідуальних виступів та виявів невдоволення радянською владою до створення законспірованих націоналістичних організацій і груп.

Література:

1. Галузевий державний архів Служби безпеки України, м. Рівне. Ф. 5(Р). Спр. 15672. Т. 1. 250 арк.
2. Галузевий державний архів Служби безпеки України, м. Рівне Ф. 5(Р). Спр. 15672, Т. 2. 147 арк.
3. Генега Р. Участь львівського студентства в русі Опору в другій половині 1940-х – на початку 1950-х рр. *Український історичний журнал*. 2007. № 3. С. 97–112.
4. Державний архів Волинської області. Ф. П-1. Оп. 3. Спр. 1132. 147 арк.
5. Ільницький В. Діяльність молодіжних націоналістичних організацій у Дрогобичі (1945–1952). *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2017. Вип. 3 (Спец. вип.). С. 300–311.
6. Іщук О. С. Молодіжні організації ОУН (1939–1955 рр.). Л.; Торонто: Літопис УПА, 2011. 944 с.
7. Левик Б. С. Підпільна антирадянська діяльність студентів Національного університету «Львівська політехніка» в перші повоєнні роки (1944–1953 рр.). *Схід*. 2017. № 1. С. 77–83.
8. Ренчук О. Соціальна активність та настрої населення України у повоєнний періодо (2 пол. 1940-х – поч. 1950-х рр.). *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика*. 2007. Вип. 12. С. 324–339.